

РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.155 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право на підставі прилюдного захисту дисертації «Конституційна ідентичність як категорія конституційного права» 26 березня 2024 року.

Никорак Ольга Юріївна, 02.05.1994 року народження, громадянка України, освіта повна вища. У 2017 році закінчила Львівський національний університет імені Івана Франка, отримала повну вищу освіту та здобула освітній ступінь магістра за спеціальністю «Право». З 09.2017 р. до 09.2021 р. навчалася в аспірантурі кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка (денна форма навчання).

З вересня 2023 року та дотепер працює на посаді координаторки програми «Безпека людини» Представництва Фонду Гайнріха Бьолля в Україні.

Дисертацію виконано на кафедрі конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: Різник Сергій Васильович, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України.

Здобувачка має 10 наукових публікацій за темою дисертації, з них 0 статей у періодичних наукових виданнях інших держав, 3 статей у наукових фахових виданнях України, 0 монографій:

1. Никорак О.Ю. Доктринальні підходи визначення конституційної ідентичності. Український часопис конституційного права. Випуск 4. 2018. С. 132-139. DOI: doi.org/10.30970/jcl.4.2018.6

2. Никорак О.Ю. Особливості формулювання та внесення змін до преамбули конституції як виразник динаміки конституційної ідентичності у постсоціалістичних державах. Український часопис конституційного права. Випуск 3. 2019. С. 53-63. DOI: doi.org/10.30970/jcl.3.2019.5

3. Никорак О.Ю. Роль державної мови у формуванні конституційної ідентичності: спроба критичного аналізу. Порівняльно-аналітичне право. №1. 2019. С. 85-88.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. Микієвич Михайло Миколайович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, без зауважень.

2. Савчин Михайло Васильович, доктор юридичних наук, професор, директора НДІ порівняльного публічного права та міжнародного права ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. У роботі варто було розмежувати конституційну ідентичність від власне ідентичності, заснованої на етатизмі чи банальній диктатурі/тоталітаризмі. Адже не витримує жодної критики московський наратив про існування ніби то в цій країні якоїсь «конституційної ідентичності» у світлі відвертої авторитарної традиції, прикладом чого служить чи не мемічний вислів председателя «Конституційного суду РФ» Валерія Зорькіна про кріпосництво як «духовную скрепу» їхнього суспільства, яке аж ніяк не є конституційним явищем, оскільки кріпосництво є підневільним станом, що проявом відвертої зневаги до людської гідності.

2. У роботі згадується індивідуальна ідентичність. Оскільки це має значення для розуміння досягнення цілей роботи, то потребує свого уточнення взаємозв'язок між індивідуальною ідентичністю та цілісністю індивіда (*individual integrity*) та їх роль у становленні ідентичності в рамках спільнот та національної ідентичності.

3. Потребує уточнення співвідношення між конституційною традицією та конституційною ідентичністю, особливо у світлі розумінні так званого ядра конституції чи то її вічних цінностей (*eternally values*). Виникає також питання, як це впливає на законотворчу роботу національних парламентів та підходи тлумачення національних конституцій конституційними судами, зокрема крізь призму концепції діалогу національних та міжнародних юрисдикцій. До речі, незрозумілим є виділення компаративного аналізу у третьому розділі, коли наявний матеріал мав би бути використаний для розкриття елементів/компонентів конституційної ідентичності та особливостей їх прояву у конкретних національних конституційних порядках.

4. Розглядаючи національну конституційну ідентичність авторка згадує про універсальні цінності, які пронизують і визначають певні стандарти конституційної ідентичності. Виникає питання, за якими критеріями можна визначати певні цінності як універсальні? На підставі чого держава та інші публічно-владні інституції набувають своїх повноважень і які допустимі межі їх діяльності, чим вони обумовлені?

5. У роботі відзначається про амбівалентність та поліваріантність конституційної ідентичності, однак підрозділ 2.1 йде мова про нормативне її закріплення, що

визначено структуро конституційної ідентичності, хоча авторка знову звертається до цієї ж проблематики у підрозділі 3.1. Як на мене, нормативність у праві насамперед пов'язана із певними приписами, які накладають позитивні обов'язки на державу, тим більше, що ідентичність пов'язується переважно із цінностями і принципами права, які, яка правило, є «відкритими» положеннями, які набувають своєї інтерпретації у доктрині та конституційній юриспруденції. Якщо говорити про сутність проблематики, то вона тут нормативність насправді пов'язана із юридичним закріпленням. Стоїть закономірне питання, які чинники обумовлюють конституційну ідентичність у світлі її юридичного закріплення, а вірніше у її юридичних гарантіях?

6. На с. 74-75 цитується висновки П'єра Фарагуна щодо маркерів/компонентів конституційної ідентичності, які мають відверто спорадичний характер (відверте коливання від особливостей сімейного права (?), фіскальна автономія (кого?) до особливості кримінального законодавства чи особливостей застосування сили поліції (і це без згадки про гарантії habeas corpus та засоби екстраординарного захисту конституції чи цивільного контролю над так званими силовими структурами)) і, відверто кажучи, цей погляд навряд чи можна охарактеризувати як певну цілісну матерію. Відверто кажучи, можна було підібрати більш вдалі приклади компонування структури конституційної ідентичності. А далі непропорційно багато приділено уваги юридичній силі преамбул конституції, зважаючи на угорський прецедент, де преамбула носить відверто вітійуватий характер.

7. На с. 102 стверджується про універсальність конституційних цінностей, яке превалює над їх релятивність. Виникає питання, які існують засоби забезпечення конституційних цінностей як універсалій, оскільки обґрунтування рішень крізь призму цінностей завжди критикують ніби за їх спекулятивний/релятивний характер; які засоби попередження такого релятивізму? Далі, виникає питання, який набір універсальних конституційних цінностей, які існують їхні варіації у залежності від правової системи? І, врешті-решт, чи існує ієрархія конституційних цінностей, чи вона відсутня як така, і чому саме так?

3. Забокрицький Ігор Ігорович, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії права та конституціоналізму Національного університету «Львівська політехніка» МОН України, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. Необхідно доопрацювати концептуально-методологічні основи структури конституційної ідентичності. Для цілей дисертаційної роботи структура є 4 зручною, але з поняття та характеристики предмета дослідження випливає, що розуміння і дискурси щодо конституційної ідентичності є значно ширшими і багатоаспектнішими. Зокрема, дискурси, згадані на сторінці 45-46, очевидно, передбачають різні підходи і до структури. Варто було б розглянути альтернативні бачення у розрізі різних дискурсів – з-поміж іншого і релевантних конституційних

положень. Окрім диференційного і інтеграційного вимірів, які видаються достатньо універсальними компонентами для ідентичності як родового поняття, слід розглянути і їх різне змістове наповнення, яке різниться також і в різних державах та Європейському Союзі.

2. Потребує ретельнішого аналізу виокремлення положень та розділів конституцій, де найбільш об'єктивована конституційна ідентичність, зокрема у Конституції України. Частково такі елементи висвітлені у розділі про національні конституційні цінності, однак у наступних публікаціях можна структурувати їх більш чітко. У розділі про структуру, на сторінці 86 згадано лише про преамбулу, варто було б додати відповідні твердження також туди.

3. Необхідно чіткіше розмежувати конституційну ідентичність Європейського Союзу від конституційних ідентичностей Держав-членів, європейської ідентичності тощо.

4. Потребує деталізації розмежування національної та конституційної ідентичності у прикладах держав у підрозділі про поліваріантність конституційної ідентичності.

5. Була б бажаною концептуалізація української конституційної ідентичності, зокрема з використанням історичного методу. Потребують подальших наукових пошуків пріоритетність чи питання балансування окремих елементів української конституційної ідентичності, однак це теж питання часу і динаміки.

4. Бориславська Олена Марківна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надала позитивну рецензію із зауваженнями:

1. Авторка застосовує методологічно вірний підхід, розглядаючи конституційну ідентичність у її взаємозв'язку з ідентичністю національною. Причому, останню вона поділяє на ідентичність національно-етнічну та національно-політичну, а конституційну ідентичність вважає частиною ідентичності національно-політичної (громадянської). У зв'язку з цим виникає два питання: 1) стосовно сутності конституційної ідентичності та її взаємозв'язку з такими суб'єктами, як нація (у політичному значенні поняття), етнос. Чи є конституційна ідентичність ідентичністю тексту, сформованого на основі консенсусу суб'єкта установчої влади (політичної нації, народу), чи є вона ідентичністю спільноти (якщо так, то якої саме)? 2) У роботі дисертантка пише також про «європейську конституційну ідентичність». Якщо конституційна ідентичність є ідентичністю спільноти, а конституційна ідентичність є частиною «ідентичності національно-політичної», яка саме спільнота (який суб'єкт) є носієм європейської конституційної ідентичності?

2. Аналізуючи сутність феномену конституційної ідентичності, дисертантка згадує категорії конституційна культура та конституційні традиції, з яких низка західних

авторів виводять поняття конституційної ідентичності. Враховуючи це, більше уваги варто було присвятити спростуванню таких підходів чи їх підтримці.

3. Виходячи з практики (передусім судової) низки держав-членів ЄС щодо протиставлення конституційної ідентичності стандартам та вимогам 7 права ЄС, категорія конституційна ідентичність переважно негативно сприймається у західних наукових та політичних колах. Враховуючи це, та водночас євроінтеграційні кроки України, постає питання щодо ризиків застосування цього концепту на практиці. Тож, важливим результатом дисертаційної роботи могли б стати рекомендації щодо практичного застосування концепту конституційної ідентичності саме в позитивному ключі, у разі, якщо потенційна практична користь від його застосування переважає існуючі загрози

5. Кобрин Володимир Степанович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надав позитивну рецензію із зауваженнями:

1. Викликає дискусію положення дисертації викладене на стор. 60-61 роботи, де зазначається, що «змістовне наповнення термінів в Конституції України є чітким: українській етнічній нації, а не народу, гарантується колективне право на самобутність, як і іншим етнічним націям та «корінним народам», у яких немає власної держави» з посиланням на статтю 11 Основного закону України. При цьому за змістом згаданої статті Конституції України йдеться про сприяння з боку держави консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. В науці конституційного права цей припис досліджують як конституційну цінність, засаду конституційного ладу та конституційний обов'язок держави. Більше того, положення Конституції України згадують про самобутність корінних народів і національних меншин.

2. Аналізуючи в підрозділі 2.2 універсальні правові цінності західної цивілізації як компонент конституційної ідентичності дисертантка зазначає, що «проблема актуалізується політичними реаліями: Брекзит, регулярні кризи біженців (наприклад, на білорусько-польському кордоні), Європейська міграційна криза 2015 року тощо» (с. 102). Разом з тим, авторка уникає відповідей на питання в чому криза «європейської ідентичності» в ЄС протягом останніх тридцяти років? Як кризи і конфлікти (боргові кризи в Греції 2009, 2015 рр.; Європейська Конституція 2004 (замінена згодом Лісабонською угодою); Брекзит, (як перший прецедент виходу з ЄС); пандемія COVID 19; натяки окремих політиків про те, що Угорщині вже пора виходити з ЄС; підтримка України в боротьбі з агресором – російською федерацією; блокування кордонів мітингувальників з Польщі; неготовність європейців воювати з РФ тощо) впливають на європейську ідентичність?

3. В дисертаційній роботі авторка підтримує зміни до Конституції України 2019 року щодо незворотності курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Разом з такою підтримкою дисертантка цитує окрему думку судді Конституційного Суду України М.І. Мельника «хоч з Конституції прямо не випливає формально-юридичних заборон щодо зміни преамбули, проте, внаслідок вищенаведених причин, об'єктивно неможливо змінити існуючі на той момент передумови, мотиви та цілі її прийняття як одноразового акту реалізації парламентом суверенітету народу, а прийняття Конституції як цілісного документа істотно відрізняється від внесення змін до нього. Відтак ці зміни до Преамбули означали, що прийняття Конституції, яке відбулося 28 червня 1996 р., було зумовлене і здійснювалося для підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України. Це не відповідає дійсності, бо вказані обставини не були зумовлюючим фактором і метою прийняття Конституції, до них призвела Революція Гідності та істотні суспільно-політичні зрушення в напрямку євроінтеграції України. Відкоригувати історичний момент прийняття Конституції неможливо, бо це штучно спотворить фактологічні передумови цього прийняття. Окрім того, внесення змін у Преамбулу є своєрідним «обходом» особливого порядку внесення змін до розділу I «Загальні засади», що передбачає затвердження законопроекту всеукраїнським референдумом». На захисті хотілося би почути позицію авторки щодо конституційних змін у 2019 році власне Преамбули, а не Розділу I Конституції України? Як це вплинуло і продовжує впливати на конституційну ідентичність?

4. Викликає дискусію і положення викладені на сторінці 185 дисертації, про те, що «формування конституційної ідентичності умовно можна поділити на два етапи: до і після Революції гідності. До 2014 року пріоритетним завданням було обмежити вплив радянської спадщини (зокрема, й у масиві законодавства). Згодом, у світлі цієї мети виникла потреба прийняти Конституцію України як конститутивну ознаку суверенітету, яка була б радикально відмінною від законодавства СРСР. Очевидно, саме такий вектор розвитку державотворення став причиною того, що найбільш гострі обговорення у «конституційну ніч» стосувались питань державної мови, присутності військових формувань інших держав на території України та соціальних виплат (тобто, ознак соціального патерналізму в тепер вже не соціалістичній державі). Однак у 2014 році акценти змістились: пріоритетом став розвиток власної моделі». Переконані, що важливим етапом у формуванні конституційної ідентичності є 2004 рік та події Помаранчевої Революції, які остаточно змістили вектор руху Української держави у бік демократії та європейської інтеграції.

5. У висновках до роботи (с. 202) дисертантка зазначає, що «конституційний патріотизм – це філософсько-політичний підхід для переходу до демократичного режиму». В цьому контексті потребують уточнення кілька запитань: коли виникає «конституційний патріотизм»? чи можливий «конституційний патріотизм» у

неконституційних державах? Чи є «конституційний патріотизм» необхідною передумовою «конституційної ідентичності»?

Загальна оцінка роботи і висновок.

Дисертація Никорак Ольги Юріївни «Конституційна ідентичність як категорія конституційного права» є завершеним, самостійним та інноваційним дослідженням. Це одне із перших в українській юридичній науці комплексне теоретико-правове дослідження, в якому на основі аналізу українських та закордонних джерел, вивчення національного та міжнародного законодавства, сформульовано нові наукові положення та висновки щодо поняття конституційної ідентичності як категорії конституційного права. За своєю актуальністю, методологічним підходом до вирішення поставлених завдань, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів є науковою роботою, що виконана на високому науково-методичному рівні. Одержані під час виконання дисертації результати мають вагомe значення для сучасного права .

Результати досліджень, які наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових працях, належать автору і є його науковим доробком. Викладені в дисертації висновки й положення наукової новизни отримано на підставі особистих досліджень автора.

Сформульовані в дисертаційній роботі Никорак Ольги Юріївни наукові положення, висновки та рекомендації мають достатнє обґрунтування, коректно та логічно сформульовані, відповідають загальній меті та завданням дослідження. У науковій роботі систематизовано теоретичні правові доктрини формування конституційної ідентичності країн ЄС і світу, проаналізовано вплив різних чинників на їх динамічний розвиток (зокрема, узагальнено досвід України у період війни з росією), наведено чимало прикладів з судової практики різних країн. Достовірність отриманих в дослідженні результатів підтверджується відповідним до об'єкту і предмету наукового пошуку методологічним інструментарієм, який застосувала дисертантка, великим обсягом та різноманітністю теоретичного й емпіричного матеріалів, поміркованістю та обґрунтованістю висновків.

Дисертаційне дослідження Никорак Ольги Юріївни вирізняється високим рівнем теоретичного аналізу, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до вирішення наукових проблем та є першим в українській правовій науці системним дослідженням феномену конституційної ідентичності як категорії конституційного права та важливого чинника державотворчої діяльності.

Дисертаційна робота Никорак Ольги Юріївни «Конституційна ідентичність як категорія конституційного права» за змістом, рівнем наукової новизни, практичним значенням та характером висновків відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня

доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її авторка, Никорак Ольга Юріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

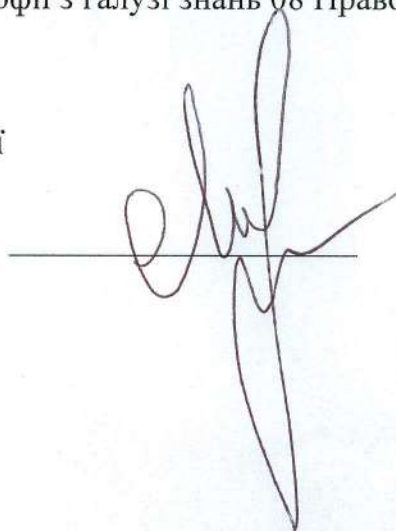
Результати відкритого голосування:

«За» – 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» – немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.155 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, присуджує **Никорак Ользі Юріївні** ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 35.051.155

проф. Михайло МИКІЄВИЧ

